

Проект „Слобода на Интернет“

Прелиминарен извештај за состојбите поврзани со примената на Законот за авторското право и сродните права

Автори:

Ана Пепељугоска

Валентин Пепељугоски

Скопје, 2018

Содржина

Вовед	3
Законски рамки за заштита на авторското право и сродните права	4
Меѓународни правни рамки поврзани со областа	4
Во рамки на системот на ООН	4
Во рамки на системот на Советот на Европа	5
Во рамки на системот на Европската Унија (ЕУ)	5
Правна практика на меѓународните институции во оваа област (која има влијание на РМ) ..	6
Анализа на состојбите во Македонија	8
Правни рамки во Република Македонија	8
Уставот на Република Македонија	8
Законски решенија	8
Судска практика во областа	9
Карактеристички примери од судската практика (анонимизирани)	11
Периодични оценувања од страна на институциите на системот	12
Системи за арбитража и саморегулација се применуваат во Македонија	13
Меѓународни извештаи за состојбите во Македонија	13
Тековни реформи	14
Заклучоци и препораки	16

Вовед

Цел на овој извештај е да се даде преглед на состојбите поврзани со примената на Законот за авторското право и сродните права во Република Македонија (РМ) во изминатиот и тековниот период, заклучно со 31 декември 2017 година.

Овој извештај дел од поширок извештај кој се однесува на состојбите со слободата на интернет, со фокус на слободата на изразување, приватноста и безбедноста во дигиталниот свет, како дел од проектот „Слобода на интернет“ кој го спроведува Фондацијата „Метаморфозис“ во рамки на регионалниот проект „Интернет слобода во Источна Европа и Евроазија“ на Американска адвокатска комора (АБА РОЛИ).

Содржината на текстот е единствена одговорност на авторите и на ниту еден начин не може да се смета дека ги одразува гледиштата на Фондацијата „Метаморфозис“ и на АБА РОЛИ.

Сите материјали и извештаи од проектот се достапни на веб-локацијата на Фондацијата „Метаморфозис“ www.metamorphosis.org.mk.

Законски рамки за заштита на авторското право и сродните права

Меѓународни правни рамки поврзани со областа

Во меѓународниот правен систем авторското право и сродните права се заштитени во рамки на системот на Организацијата на Обединетите Нации (ООН), Советот на Европа, Европската Унија, како и со други меѓународни акти.

Во рамки на системот на ООН

Република Македонија, како една од државите сукцесори на поранешната СФРЈ, стана членка на следниве конвенции на ООН:

- Универзалната декларација за човековите права (УДЧП) од 1948 год.
- Меѓународен пакт за граѓански и политички права (18/01/1994)
- Меѓународниот пакт за економски, социјални и културни права (18/01/1994)
- Конвенцијата за основање на Светската организација за интелектуална сопственост (08/09/1991);
- Бернската конвенција за заштита на книжевните и уметничките дела (08/09/1991);
- Светската (Универзална) конвенција за авторското право (17/11/1991);
- Конвенцијата за дистрибуција на сигналите за пренос на програми преку сателити (17/11/1991).

Исто така ратификувани се и овие договори:

- Договорот на СОИС за авторски права (04/02/2004);
- Договорот на СОИС за изведби и фонограми (20/05/2005);
- Меѓународната конвенција за заштита на уметниците изведувачи, фонограмски продуценти и радиодифузните организации (02/03/1998);
- Конвенцијата за заштита на фонограмски продуценти од недозволено умножување на нивните фонограми (02/03/1998);
- ТРИПС договорот (04/04/2003)¹.

Надлежно тело во областа на ООН за интелектуална сопственост е Светската организација за интелектуална сопственост (СОИС/ WIPO) по пат на склучен договор помеѓу ООН и СОИС.

Република Македонија стана членка на Светската организација за интелектуална сопственост (СОИС, WIPO) во 1991 година.² Во рамките на членството во СОИС, Република Македонија учествува на состаноците и работните групи кои се организираат во рамките на СОИС со соодветна делегација. Притоа би сакале да укажеме дека, во рамки на соработката помеѓу Република Македонија и СОИС, текстот на Законот за авторското право и сродните права од 2010 година, како и сите понатамошни измени и дополнувања беа доставени на разгледување до Меѓународното Биро на СОИС. Притоа СОИС дава позитивна оценка за текстот на законот,

---

¹ Договорот е администриран од страна на Светската трговска организација, која не е во рамките на системот на ООН.

² http://www.wipo.int/members/en/details.jsp?country_id=114, Последна посета на ден 24/10/2017 година.

неговите измени и доплнувања, со мали корекции во поглед на колективното оставрување на правата.³

Во рамки на системот на Советот на Европа

Република Македонија ги има ратификувано следните документи донесени од страна на Советот на Европа во однос на оваа тема:

- Статут на Советот на Европа (09/11/1995);
- Конвенција за заштита на правата на човекот и основните слободи и протоколите кон истата (10/04/1997);
- Европската конвенција за копродукција во кинематографијата (03/06/2003);
- Конвенција за компјутерски криминал и протоколите кон истата (15/09/2004);
- Европска конвенција за култура (24/11/1995);
- Европска социјална повелба (31/03/2005).

Улогата на Европскиот суд за човекови права (ЕСЧП) во правниот систем на РМ во оваа област

Европскиот суд за заштита на човековите права е меѓународен суд со седиште во Стразбур. Бројот на судии е еднаков на бројот на земји – членки на Советот на Европа што ја ратификувале Конвенцијата за заштита на човековите права и основни слободи. Судот ја спроведува Европската конвенција за човековите права. Негова задача е да следи дали државите ги почитуваат правата и одредбите утврдени со Конвенцијата. Таа задача Судот ја врши преку разгледување на жалбите - апликации што ги поднесуваат физички лица, или во одредени случаи, држави. Кога ќе утврди дека некоја од земјите – членки повредила едно или повеќе од тие права и одредби, Судот донесува пресуда. Пресудите се со обврзувачки карактер: државите на кои се однесуваат донесените пресуди имаат обврска да постапат во согласност со нив.

Република Македонија пред Судот ја застапува Бирото за застапување на Република Македонија пред Европскиот суд за човекови права. Бирото е орган на државната управа во состав на Министерството за правда кое ги врши работите што се однесуваат на застапувањето и постапувањето на Република Македонија пред Судот и врши други стручни работи од надлежност на Министерството.⁴

Во рамки на системот на Европската Унија (ЕУ)

Во врска со заштитата на авторското право и сродните права, Европската Унија ги има донесено следните директиви:

- Директива 91/250/ЕЕЗ на Советот за законска заштита на компјутерски програми
- Директива 92/100/ЕЕЗ на Советот за правото на изнајмување и правото за позајмување и за одредени права што се однесуваат на авторското право во областа на интелектуалната сопственост

³ Дабовиќ Анастасовска Јадранка/Пепељугоски Валентин, *Авторско Право*, Правен Факултет „Јустинијан Први“ – Скопје, Скопје 2015, стр. 61.

⁴ <http://www.pravdiko.mk/tag/evropski-sud-za-chovekovi-prava/>, Последна посета на ден 30/10/2017 година.

- Директива 93/98/ЕЕЗ на Советот за усогласување на рокот на заштита на авторското право и некои сродни права.
- Директива 96/9/ЕЗ на Европскиот Парламент и Советот за законска заштита на базите на податоци
- Директива 2001/29/ЕЗ на Европскиот Парламент и Советот за хармонизација на одредени аспекти на авторските и на сродните права во информативното општество
- Директива 2001/84/ЕЗ на Европскиот Парламент и Советот за правото на препродажба во корист на авторот на оригинално уметничко дело
- Директива 2004/48/ЕЗ на Европскиот Парламент и Советот за спроведување на правото на интелектуална сопственост

Законодавството на Република Македонија во областа на авторското право и сродните права во основа е усогласено со законодавството на ЕУ, како и согласно членот 10 од Европската конвенција за човекови права.

Правна практика на меѓународните институции во оваа област (која има влијание на РМ)

Согласно членот 400 ст. 1 од Законот за парничната постапка, кога Европскиот суд за човекови права ќе утврди повреда на некое човеково право или на основните слободи предвидени во Европската конвенција за заштита на основните човекови права и слободи и во Дополнителните протоколи на Конвенцијата, кои Република Македонија ги ратификувала, странката може во рок од 30 дена од конечност на пресудата на Европскиот суд за човекови права да поднесе барање до судот во Република Македонија кој судел во прв степен во постапката во која е донесена одлуката со која е повредено некое од човековите права или основните слободи за измена на одлуката со која тоа право или основна слобода е повредена. Во повторувањето на постапката судовите се должни да ги почитуваат правните ставови изразени во конечната пресуда на Европскиот суд за човекови права со која е утврдена повреда на основните човекови права и слободи (член 400 ст. 3 од ЗПП). Сепак значајно е да се истакне дека по повеќе од пет децении, праксата на Судот се темели на над 10 000 пресуди и стотици илјади одлуки. Од ова европско правно богатство, одлуките и пресудите поврзани со говорот на омразата⁵, имаат голема важност ако се има предвид дека тие се поврзани со правото на слобода на изразување, со слободата на вероисповест, со недискриминацијата и со бројни други права и слободи утврдени со Конвенцијата. Пристапот кон прашањето на говорот на омраза во праксата на Судот во Стразбур ја отсликува оддаденоста на овој Суд кон градење стандарди и принципи кои почиваат на заштитата на еднаквоста и достоинството на сите граѓани преку примена на тестот на балансирање меѓу приватниот и јавниот интерес. Бидејќи говорот подразбира форма на изразување која може да биде изречена, исцртана, насликана, фотографирана, отпечатена, уметнички изразена низ поезија, проза, научен труд, насликана на платно, карикатура, стрип

---

⁵ Според Препораката на Комитетот на Министри во Советот од 1997 година, под говор на омраза би требало да се подразберат сите форми на изразување кои шират, поттикнуват, промовираат или оправдуваат расна омраза, ксенофобија, анти-семитизам или останати форми на омраза, базирани на нетрпеливост, вклучувајќи ја и нетрпеливоста изразена преку агресивен национализам и етноцентризам, дискриминација и непријателство кон малцинствата, мигрантите и луѓето со емигрантско потекло.” – Види случај *Gündüz против Турција* број 35071/97 од 04/12/2003.

итн., за да се разбере судската пракса во врска со говорот на омразата, неопходно е најпрво да се објасни пристапот на Судот во врска со правото на слободата на изразувањето. Колку и да е либерална судската пракса на Судот во Стразбур, во однос на слободата на изразување, одредени рестрикции во практикувањето на правото на слобода на изразување во одредени ситуации се наметнуват како нужни. Оваа е резултат на реалноста дека за разлика од слободата на мислата, правото на слобода на изразување не е апсолутно право.

Практикувањето на ова право со себе носи одредени должности и одговорности и е предмет на ограничувања јасно утврдени во членот 10 став 2 од Конвенцијата. Во бројни пресуди Судот нагласи дека „толеранцијата и почитта на рамноправно достоинство на сите човечки суштества ја конституира основата на демократско, плуралистичко општество.“⁶ Судската пракса утврди јасни стандарди и принципи кои помагаат на властите во државите членки во примената на тестот на балансирањето меѓу јавниот и приватниот интерес, а посебно во Република Македонија доведе до приближување кон системот на прецедентно право.

Согласно членот 400 ст. 3 од ЗПП во повторувањето на постапката по повод конечна пресуда на Европскиот суд за човекови права, судовите се должни да ги почитуваат правните ставови изразени во конечната пресуда на Европскиот суд за човекови права со која е утврдена повреда на основните човекови права и слободи.

---

⁶ <http://www.pravdiko.mk/slobodata-na-izrazuvan-e-i-govorot-na-omraza-gledani-preku-eschp/>, Последна посета на ден 30/10/2017 година.

Анализа на состојбите во Македонија

Со донесување на сила на Законот за авторското право и сродните права на Република Македонија во 1996 година се поставија основните начела на регулирањето на авторското право. Во 2010 година беше донесен и стапи на сила новиот Закон за авторското право и сродните права и истиот е изменуван и дополнуван во 2011, 2013, 2015 и 2016 година, кој како најзначајна новина ги има инкорпорирано: Директивата 2004/48/ЕЗ на Европскиот парламент и Советот од 29/04/2004 за спроведување на правата од интелектуална сопственост; Соодветно усогласување на одредени институти/моделите во областа на авторското право и сродните права согласно странските искуства; прецизирање на дефинициите, решенијата, поимите во областа и осовременување и усогласување на текстот на законот со измените на прописите во Република Македонија од системски карактер. Со Законот се уредуваат правото на авторите над своите авторски дела, правата на уметниците - изведувачи, на произведувачите на фонограми, на произведувачите на видеограми (филмски продуценти), на радио-телевизиските организации, на издавачите и на изготвувачите на бази на податоци над своите предмети на сродни прва (во натамошниот текст: сродните права), остварувањето и заштитата на авторското право и сродните права и важењето на законот.⁷ На ваков начин се придонесува кон создавање на систем на заштита на авторското право и сродните права, усогласен со правните системи во земјите членки на ЕУ.⁸ Во 2017 година е предложена и нова измена на Законот за авторското право и сродните права со цел усогласување на одредбите за колективно управување на правата со прописите на ЕУ.

Правни рамки во Република Македонија

Уставот на Република Македонија

Уставот е основен извор на правото на Република Македонија и зазема највисоко место во хиерархијата на правните акти. Во членот 47 од Уставот се гарантираат правата кои произлегуваат од научното, уметничкото или друг вид на творештво и државата се обврзува да ги поттикнува, помага и штити научниот и технолошкиот развој. Понатаму, согласно членот 55 од Уставот се гарантира слободата на пазарот и претприемништвото и се определува обврската Република Македонија да обезбеди еднаква правна положба за сите субјекти на пазарот.

Законски решенија

Законот за авторското право и сродните права, кој во моментот ја регулира заштитата на правата во Република Македонија е донесен во 2010 година и менуван на повеќе наврати во 2011, 2013,

---

⁷ Член 1 од ЗАПСП

⁸ Дабовиќ Анастасовска Јадранка/Пепељугоски Валентин – *op.cit*, стр. 61.

2015 и 2016 година. Ова со оглед на фактот дека законодавецот бил исправен пред повеќе проблеми и тоа: да донесе закон кој ќе ги задоволи сите меѓународни стандарди и решенија, но и закон кој ќе биде инкорпориран во домашниот правен поредок. Притоа законодавецот има направено исчекор во смисла на промена на домашниот правен поредок заради поефективна заштита и исполнување на високите меѓународни стандарди. Во смисла на ова како дополнителни извори на авторското право во Република Македонија се: Законот за култура, Законот за облигационите односи, Законот за индустриската сопственост, Законот против нелојална конкуренција, Законот за заштита на конкуренцијата, Законот за заштита на потрошувачите, Кривичниот Законик, Законот за државен пазарен инспекторат, Законот за царинските мерки за заштита на правата од интелектуална сопственост, Законот за прекршоците, Законот за кривичната постапка, Законот за парничната постапка, Законот за извршување и сл.

Надлежни институции

Надлежни институции за спроведување на заштитата на авторското право и сродните права во целост на територија на Република Македонија се: Министерство за внатрешни работи, Државен пазарен инспекторат, Координативното тело за заштита на интелектуалната сопственост, Царинската управа, Министерство за култура, Агенција за аудиовизуелни медиуми, Јавно обвинителство и надлежните судови.

Постои иницијатива за усогласување на колективното остварување на авторското право и сродните права со директивите и позитивната практика во рамките на ЕУ (ЗАМП, ММИ, Стопанска комора на РМ, Здружението на хотелиерите и сл.

Малициозни тужби по основ авторски права

Еден од начините за замолчување на непожелни гласови по политичка или друга основа е поведувањето и водењето на судски (граѓански и кривични) постапки. Согласно анализираните извештаи подолу за слободата на изразување, вклучително и слободата на медиумите, се смета дека на ваков начин се ограничува и нарушува слободата на медиумите и слободата на изразување. За среќа, во македонската пракса тужби и закани со тужби по основ повреда на авторски права не се користат како средство за замолчување на политичките противници.

Судска практика во областа

Статистиката на Министерството за правда од 2013 година покажува дека бројот на нерешени предмети за сите судови со проширена надлежност (кои согласно Законот за судови се овластени да ги решаваат предметите за споровите од областа на авторското право и сродните права) изнесува 12 предмети од областа на авторското право и сродните права на почетокот на извештајот. Во тековната година се примени 7 предмети, поднесени се 3 барања за времени мерки. Од вкупниот број на случаи 1 е усвоен, 1 отфрлен и 1 повлечен. Вкупниот број на решени предмети е 6, а вкупниот број на нерешени предмети на крајот на извештајот е 14. Постапката во овие предмети пред основните судови вообичаено трае од 6-12 месеци.⁹

9

<http://www.pravda.gov.mk/documents/%D2%C0%C1%C5%CB%C8%20%E3%F0%E0%E3%E0%ED%F1%EA%EE%>

Статистиката на Министерството за правда од 2013 година покажува дека бројот на нерешени предмети за сите апелациони судови изнесува 4 предмети од областа на авторското право и сродните права на почетокот на извештајот. Во тековната година се примени 8 предмети, од кои 3 се потврдени. Вкупниот број на решени предмети е 3, а вкупниот број на нерешени предмети на крајот на извештајот е 2. Постапката во овие предмети пред основните судови вообичаено трае од 3-6 месеци.¹⁰

Понатамошните статистики на Министерството за правда за годините 2014 и 2015 година покажуваат само вкупен број на предмети од областа на граѓанското право и трговското право, каде спаѓаат и предметите од областа на авторското право и сродните права, без издвојување на посебна статистика за овој тип на предмети.¹¹ Истата методологија е употребена и во годишниот извештај за работата на Основниот суд Скопје 2 Скопје за 2014, 2015 и 2016 година.¹²

Авторските права во дигиталната средина

До сега не се забележани разлики во на судството кон различни категории граѓани во оваа област, како медиумските работници од традиционалните и онлајн медиумите, или корисниците на интернет и социјалните мрежи. Како и во традиционалната средина, повредата на авторското право и сродните права во онлајн средината покрај граѓанско правна ужива и управно правна, односно кривично правна заштита.

Спорови на меѓународно ниво

Постојат случаи на вмешување на македонски корисници на социјални мрежи и слични системи во споровите за авторски права на меѓународно ниво. Сепак значајно е да се напомене дека поголема застапеност на социјалните мрежи имаат споровите за правата од индустриска сопственост, посебно трговските марки.

Странските компании инсистираат на доследна примена на меѓународните конвенции и договори, како и на домашната легислатива за заштита на авторското право и сродните права. За среќа, тие не навлегуваат во сферата на слободата на изразувањето. Нивниот ангажман е првенствено и претежно насочен кон корисниците кои имаат економска корист од неовластеното користење на нивните авторски дела.

[20%E0%F1%ED%E0%ED%E8%20%F1%F3%E4%E0%E2%E8%202013.pdf](#), Последна посета на ден 24/10/2017 година.

10

<http://www.pravda.gov.mk/documents/%D2%C0%C1%C5%CB%C8%20%E3%F0%E0%E3%E0%ED%F1%EA%E0%20%E0%EF%E5%EB%E0%F6%E8%EE%ED%E8%20%F1%F3%E4%E0%E2%E8%2013.pdf>, Последна посета на ден 24/10/2017 година.

11

http://www.pravda.gov.mk/documents/MinisterstvoZaPravda_ZbirenlzvestajPoSudovi_Podatoci%202014.pdf, Последна посета на ден 24/10/2017 година.

12

http://www.vsrn.mk/wps/portal/oskopje2/sud/izvestai/svi/!ut/p/z1/pZFRT8lwEMc_iw97dHfGsRXfisIERjRC3bgXMkgtS7aVII59fWH4YqKdiX1r8_9df3cHBBIQnZ8KldtC13I5vq8p3AzxKbwbPWLyMo8Y8oUYJyKezpJBAGkXCOMgQDbHhC3fRsjHGLHVkGM8QSAHvxAOxDQrjFG1hbW1jTyq6SDoX8osSjsU7ry-Mvh-DfelUju8ullJD0GXcdVoitwWcsMSJV6e10xr7f3TAEZ-SGNNH5jzs97aw_HBw89bNvWV1qrUvo7XXn4E7LXRvwZ9yQ8d_OirjHeahEdSuEyLB4rVJm2VTdfAIAwz81/dz/d5/L2dBISvZ0FBIS9nQSEh/?current=true, Последна посета на ден 05/11/2017 година.

Карактеристички примери од судската практика (анонимизирани)

Пример 1

Компанијата Д од Република Македонија има сопствено производство на женски чанти, каиши и аксесоари. Истата раководи со сопствена веб страна, фан страница на Facebook и официјален профил. Компанијата Д има своја подружница во градот Охрид. По извесно време компанијата Д одлучува да ја затвори подружницата и да ги отпушти вработените. Раководителот на подружницата на компанијата Д, по затварање на подружницата отвара профил на Facebook и се рекламира со производите на компанијата Д, но пласира и невинности околу цените и начинот на продажба на производите. Истиот користи и официјални слики од каталогот на компанијата Д, како и логото на компанијата Д кое е заштитено како трговска марка. Компанијата Д преку својот правен застапник се обрати до Facebook со цел симнување на содржината која повредува авторско право и право од индустриска сопственост по пат на пополнување на формуларот на Facebook. Facebook ја отстрани спорната содржина во рок од 24 часа по поднесувањето на пријавата.

Пример 2

Професорот АК има објавено труд во меѓународно научно списание од Бугарија кое се објавува на Интернет во 2013 година. Трудот претставува плагијат на магистерска теза на ДБ која е одбранета на ФЗНХ во 2007 година. Против професорот е поднесена кривична пријава и на истиот од страна на Основното јавно обвинителство Скопје му е понудена спогодба, која ја одбил. Од овие причини против професорот се водеше кривична постапка пред Основниот суд Скопје 1 Скопје и истиот е осуден со условна осуда за сторено кривично дело повреда на авторско право од член 157 ст. 1 од Кривичниот Законик на Република Македонија.

Пример 3

Компанијата С од Република Македонија е туристичка агенција, која прави сопствена промоција и маркетинг преку веб страна и фан страни на Facebook. Компанијата С имала и своја подружница. По извесно време раководителот на подружницата одлучува да отвори сопствена фирма ЕС. Компанијата ЕС користи слично лого со компанијата С, која веќе истото го има пријавено пред ДЗИС на РМ и ужива заштита како трговска марка. Компанијата ЕС се рекламира на социјалните мрежи и нуди исти пакет аранжмани како и компанијата С. Компанијата С преку својот правен застапник се обрати до Facebook со цел симнување на содржината која повредува авторско право и право од индустриска сопственост по пат на пополнување на формуларот на Facebook. Facebook ја отстрани спорната содржина во рок од 24 часа по поднесувањето на пријавата. Компанијата С започна и судски спор пред Основниот суд Скопје 2 Скопје против компанијата ЕС, за повреда на право од индустриска сопственост со кој се бара и забрана за користење и рекламирање на социјалните мрежи со спорната содржина. Спорот е сеуште во тек, но истиот пред првостепениот и второстепениот суд не е во корист на компанијат С.

Пример 4

Телевизија Х од Скопје во текот на 2017 година извршила неовластено емитување на филмови без притоа да има добиено согласност од страна на носителот на авторското право на филмовите или од Агенцијата за филм на Република Македонија, со оглед на тоа дека станува збор за македонска копродукција. Носителот на авторското право поднесе претставка до ААВМУ и кривична пријава пред Основното јавно обвинителство Скопје за сторено кривично дело од повреда на авторско право од член 157 ст. 1 од Кривичниот Законик на Република Македонија. Постапката е сеуште во тек.

Пример 5

Веб портал има регистрирано трговска марка пред ДЗИС. Една телевизија од Република Македонија користи слична трговска марка со веб порталот. Веб порталот има поведено судски спор пред Основниот суд Скопје 2 Скопје против телевизијата за повреда на право на трговска марка. Со тужбеното барање се бара и престанок на било каква реклама или промоција на интернет и социјалните мрежи со спорната трговска марка.

Пример 6

Автори на музика имаат поведено судски спор против туристичка агенција А од Скопје за надомест на штета за повреда на авторско право кое во 2009 година е пријавено во ЗАМП со времетраење од 3

минути. Повредата е сторена на начин што во реклама која одела на радио и социјалните мрежи се искористени секвенци од песната и делото е модификувано на начин што се додавани цени на аранжмани. Авторите побаруваат надомест на штета од причина што од нив не е побарана согласност за користење на песната ниту им е понуден одреден надоместок за користење. На авотрите не им е усвоено тужбеното барање од причина што вештиот наод и мислење кој бил доставен не е соодветен според наводите на судот и од него не може да се утврди висината на штетата.

Пример 7

Телеком оператор има поднесено тужба за надомест на штета поради злоупотреба на авторски права против телевизија А. Повредата на авторското право се однесува на неовластено емитување на медиумските права за лига на шампиони на УЕФА и супер купот на УЕФА за периодот 2012-2015 година. Тужбеното барање на тужителот е несоновано со оглед на тоа дека тужителот не докажал дека штетата е настаната по вина на тужениот.

Пример 8

Авторот на фотографии е во преговори со веб портал за употреба на неговите фотографии за промотивни цели. Авторот на фотографиите ги остава на веб порталот своите фотографии. Веб порталот ги објавува фотографиите, по што авторот поведува постапка за утврдување на повреда на авторско право и надомест на штета пред Основниот суд Скопје 2 Скопје. Судот утврдил дека за превземените фотографии на веб портал, кои авторот сам ги оставил на располагање на порталот и се искористени од страна на веб порталот за некомерцијални цели не може да се смета дека станува збор за повреда на авторско право.

Пример 9

Веб портал има превземено содржина (новинарски текст) од МИА и истиот го има објавено како интегрално интервју. Во рамките на текстот има и фотографии од лицето со кое е извршено интервјутото. Личноста НН се легитимира како автор на спорните фотографии и изјавува дека нема дадено согласност за една од употребените фотографии. Личноста НН поведува спор за утврдување на авторство и повреда на авторско право кон веб порталот. Спорот е сеуште во тек пред првостепен суд

Пример 10

Лицето К од Прилеп има поднесено тужба за клевета изнесена во новинарски текст кој бил објавен во пишан и електронски медиум. Судот нашол дека станува збор за клевета бидејќи натписот е со неистинита содржина и истиот е направен достапен на широка јавност.

Пример 11

Студентот ММ има пријавено и одбрането магистерски труд на универзитет во Република Македонија во 2012 година. Трудот претставува плагијат на магистерска теза на ДБ која е одбранета на универзитет во Република Македонија во 2007 година. Студентот е пријавен за плагијат во просветен инспекторат и со одлука на универзитетот му е одземено звањето магистер. Против студентот е поднесена кривична пријава во 2016 година, за сторено кривично дело повреда на авторско право од член 157 ст. 1 и 4 од Кривичниот Законик на Република Македонија и истата е отфрлена поради застареност на делото.

Периодични оценувања од страна на институциите на системот

Судовите во Република Македонија имаат обврска да ја почитуваат Европската конвенција за човекови права при донесувањето на одлуките, како и во водење на сите спорови.

Судовите имаат обврска да водат статистика за видот и обемот на предметите кои ги процесираат секоја година. Статистиката се објавува од страна на Министерството за правда на нивната веб страна како и на веб страната на Врховниот суд на Република Македонија. Постои можност да се поднесе и барање до секој суд за добивање на информација за статистика за конкретни предмети, кои барања вообичаено се процесираат за период од 6 месеци од поднесување на барањето.

Не постои обврска за периодично оценување на судската практика во оваа област. Судиите поединечно се оценуваат за сработеното согласно Законот за судовите, односно за процентот на потврдени, укинати и преиначени предмети. Овие резултати не се јавно достапни, бидејќи се изработува за потребите на секој суд поединечно и на таков начин се врши и наградување/санкционирање на судиите.

Немаме сознанија за вклучување на граѓанското општество, како граѓански организации и професионални здруженија во подготвување на оценките на државните институции. Државниот завод за индустриска сопственост (кој не е надлежен орган за спроведување на авторското право и сродните права) врши евалуација на вработените согласно Законот за административни службеници. Од тие причини на надворешен оценувач по избор на секој административен службеник му се испраќа образецот за оценување на административниот службеник.

Системи за арбитража и саморегулација се применуваат во Македонија

Арбитражното решавање на спорите воопшто, вклучувајќи ги и спорите од областа на авторското право и сродните права, се јавува како алтернатива на редовните судови. Постојаниот избран суд Арбитража при Стопанската Комора на Република Македонија, за разлика од арбитражните институции во соседството и во ЕУ не води статистика за видот и бројот на спорите кои ги има процесирани. Сепак значајно е да се напомене дека од основањето до денес, има процесирани само еден спор од областа на индустриската сопственост – повреда на одредби од договор за лиценца.

Плагијатите, односно „копи-пејст крадење на содржини“ исто така се чест предмет на кривичните постапки согласно членот 157 од Кривичниот законик на Република Македонија и тоа неовластено користење на туѓо авторско дело. Во рамките на кривичната постапка постои можност за спогодување на обвинетиот со обвинителот и на ваков начин се олеснува постапката. Исто така во рамките на граѓанските спорови каде странки се две правни лица во ситуација кога предметот на спорот не надминува износ од 1.000.000 денари, задолжителна фаза на постапката е медијација каде странките исто така имаат можност вонсудски да го решат спорот.

Меѓународни извештаи за состојбите во Македонија

Годишниот извештај за напредокот на ЕУ

Согласно Извештајот за напредокот за 2016-та година во областа на интелектуалната сопственост е наведено дека станува збор за држава која има умерен напредок. Областите во кои треба да се направат подобрувања се донесување на стратегија за интелектуалната сопственост; потребата за вклучување на главните учесници во подготовката на законодавната рамка; подигнување на јавната свест за заштита на правата од интелектуална сопственост;

зајакнување на капацитетите на управните органи во заштитата на интелектуалната сопственост и сл.¹³

Извештаи на релевантни меѓународни организации

Во овие извештаи не се реферира за состојбата на авторското право и сродните права. Во поглед на извештајот на Фридом Хаус за 2016 година е наведено дека станува збор за држава со „делумно слободен“ статус од аспект на граѓанските права и слободи, а посебно правото на слободно изразување. Извештајот понатаму говори дека пристапот до Интернет е неограничен, но медиумите во Република Македонија се под политичка контрола и притисок.¹⁴ Согласно Извештајот на Репортери без граници Република Македонија е на 111 место на светската листа на слобода на медиумите во 2017 година.¹⁵

Тековни реформи

Согласно Програмата на Владата на Република Македонија за 2017-2020 година, Владата ќе настапи со законски и суштински измени за враќање на идентитетот и самопочитта на културните работници и творците во институциите. Фокусот ќе биде ставен на авторите и соодветното валоризирање на нивниот авторски труд. Ќе се зајакне транспарентноста во работењето на колективните организации за заштита на авторските и сродни права, ќе се зајакне контролата над употребата на авторските права и нивното остварување, континуирано ќе се засилува заштитата и на самите автори, но и на корисниците на авторските права кои се под надлежност на министерството. Владата ќе го стимулира создавањето програми и творештво со врвен уметнички квалитет. Од сите институции и организации, кои добиваат поддршка од државата, ќе инсистираме на развивање планови и стратегии за привлекување на публиката и за подигнување на нејзиниот критериум за вреднување на вистинските квалитети на културните перформанси.

Целта на Владата на Република Македонија е создавање медиумски простор за непристрасно и објективно информирање на граѓаните, бидејќи само вистински информирани граѓани може слободно да донесат одлука за иднината на својата држава. Владата ќе промовира реформи на медиумската сфера согласно клучните мерки на групата невладини организации изнесени на конференцијата “Предлози за итни демократски реформи“. Постапките за промени ќе ги спроведеме транспарентно и со вклучување на сите релевантни чинители од оваа област. Нашата намера е на печатените и на електронските медиуми да им обезбедиме слобода за информирање на граѓаните, за артикулација на нивните потреби и за развој на медиумскиот бизнис. Радиодифузерите ќе добијат еднаков третман во насока на развивање на здрава конкуренција меѓу медиумските куќи. Во оваа реформа клучни се регулаторните тела. Ќе предложиме модел по урнекот на сличните во земјите членки на ЕУ, особено британскиот OFCOM. На чело на тие тела, во соработка со граѓанскиот сектор, ќе поставиме искусни, не-

¹³ https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2016/20161109_report_the_former_yugoslav_republic_of_macedonia.pdf, Последна посета на ден 24/10/2017 година.

¹⁴ <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2016/macedonia>, Последна посета на ден 24/10/2017 година.

¹⁵ <https://rsf.org/en/macedonia>, Последна посета на ден 24/10/2017 година.

пристрасни и докажани професионалци. Владата на Република Македонија ќе ја преиспита регулативата која се однесува на медиумската концентрација и на медиумската сопственост, во насока на обезбедување на повисоки стандарди за поддршка на демократскиот систем во државата и ќе ги намали надоместоците за дозволи за работа на радиодифузерите.

Најавени планови за промени

Согласно планот „3-6-9“ чие спроведување се смета за најприоритетно за Владата на Република Македонија се најавени следните потреби и планови за промени релевантни за евентуалните промени на законодавството во оваа област:

Во делот на Граѓанското општество Владата се обврзува дека граѓанското општество „ќе го третира како рамноправен партнер и коректор на нејзините одлуки, со целосно право, граѓанското општество да партиципира во градењето на политиките, да сугерира и критикува. Владата има намера дијалогот со граѓанското општество да биде континуиран, транспарентен и целосно инклузивен.“ Дел од предвидените мерки предвидуваат „зголемување на минималниот број денови за консултации на ЕНЕР (Единствен национален електронски регистар на прописи) од 10 на 20 дена, со измена на Деловникот за работа на Владата “ и „воспоставување механизам со цел да се обезбеди, во владина процедура да влегуваат пред се, оние закони и подзаконски акти кои ја имаат поминато процедурата по ЕНЕР и се придружени со сите потребни пропратни акти“.

Во делот на медиумите - Владата се обврза да „гради партнерство со асоцијациите и граѓанскиот сектор, со цел да го ослободи медиумскиот простор од било какви институционални или персонални влијанија, вклучително и финансиска зависност“. Меѓу другото, предвидени се одржување јавна консултација со медиуми, медиумски здруженија и граѓански организации и подготвување предлог - измени на Закон за медиуми и Закон за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, кои ќе овозможат примена на Етичкиот кодекс за известување во и вон изборите, како и за зајакнување на независноста и капацитетот на медиумскиот регулатор и јавниот радиодифузен сервис.

Во делот на судските реформи - Владата ги прифаќа забелешките и препораките на Европската комисија и на Советот на Европа (Венецијанската комисија и ГРЕКО), со што на краток, среден и долг рок се обврзува да изгради независен, непристрасен, професионален и ефикасен судски систем. На краток рок, Владата ќе направи целосна ревизија на Нацрт Стратегијата за реформа на правосудниот систем и ќе започне да гради атмосфера на слободно судство, без политички притисоци, со цел да обезбедиме простор и за неопходните законски измени на среден и долг рок. Предвидени се низа консултативни процеси кои ќе водат кон законски измени со цел јакнење на капацитетот на судскиот систем.

Планот „3-6-9“ не содржи индикации за одредени промени во делот на авторското право и сродните права, но како што претходно напоменавме во текот на изготвување на овој Извештај, се врши промена на Законот за авторското право и сродните права во делот на колективното управување.

Заклучоци и препораки

Најголемите проблеми се во сферата на колективното остварување на авторското право и сродните права. Постои константен судир на интереси помеѓу носителите на авторските права и авторите од една страна и корисниците на авторските права, најчесто телевизиите, радијата, хотелиерите и др. Од аспект на висината на Тарифата за користење на музичките авторски дела и распределбата на добиените средства по основ на користење. Во оваа насока еснафските здруженија имаат спротивставени стојалишта, а не се прават напори истите да се доближат односно да се изнајде компромис.

Со цел да се подобрат состојбите во поглед на заштитата на авторското право и сродните права сметаме дека е потребно да се имплементираат следните нацрт-препораки:

- Донесување на нацрт стратегија за заштита на интелектуалната сопственост
- Зајакнување на нивото на хоризонтална и вертикална усогласеност на работата на државните институции во поглед на спроведување на заштитата на авторското право и сродните права
- Зајакнување на капацитетите на административните органи и судовите надлежни за спроведување на заштита на авторското право
- Зајакнување на односите помеѓу граѓанското општество во целина – административните органи – универзитетите со цел подобрување на заштитата на авторското право
- Промена на постоечкиот Закон за авторско право и сродни права, како и поврзаните прописи со цел опфаќање на односите и повредите од он лајн средината, социјалните мрежи, клауд базите и сл.
- Подигнување на свеста во јавноста за потребата од заштита на авторското право и сродните права, преку имплементација на кампањи и проекти, но не по цена да се ограничи слободата на изразување
- Донесување на тарифи за користење на авторските дела кои се во согласност со економските, социјалните и културолошки прилики на нашето општество
- Спроведување на мерки за суспензија на повредата на авторското право и сродните права преку елаборирање на негативниот економски ефект од повредата на авторското право
- Акцентирање на алтернативните начини на решавање на спорите, а посебно арбитражата и медијацијата, за повреда на авторското право, како поефикасни од судскиот начин на решавање на спорите.